

Jep Ræv i Gandrup

Af Henrik Gjøde Nielsen

I Gandrup levede i 1600-tallet en bonde ved navn Jep Ræv. Jep Ræv var knabe.

Oprindeligt betegnede ordet knabe den velhavende selvejer, en storbonde, og senere kom ordet til at dække både selvejende storbønder, til forskel fra fæstebønderne, og blev betegnelsen for Vendsyssels lavadel. Grænserne op og ned af den sociale rangstige kunne dog være flydende. På den ene side kunne man se eksempler på fattige og forgældede knaber, og på den anden side knaber, som giftede sig ind i de adelige familier, eller som selv arbejdede sig op i adelsstanden. Det synes at have været karakteristisk for Vendsyssels knaber, at de ofte var meget egenrådige, havde et meget stærkt temperament og i øvrigt stædigt ”holdt på deres ret”, også når loven sagde noget andet. Men ligesom knaberne satte sig i spidsen for bondeopstand og oprør mod konge og stat, så var det også ofte knaberne, der stod i forreste linje, når det drejede sig om at forsvare Danmark, eller i hvert fald Vendsyssel, mod fremmede angribere.

Jep Ræv i Gandrup var altså knabe; en af de mere genstridige, tilsyneladende. Han levede i 1601 som fæster på en af kronens ejendomme, der lå umiddelbart øst for den nuværende Gandrupgård. Jep Ræv var tilsyneladende en ret voldsom og hidsig person, som så mange af knaberne var det. Gentagne gange måtte Jep Ræv betale bøder for sine forseelser. Herom beretter lensregnskaberne:

”1607-08: Jep Madsen Ræv udi Gandrup gav for en borgen, han havde forbrudt, som han havde sat mod Madtz Schreders søn ibedem for vold, han gjorde udi Sundby imod forskrevne Madtz Schreders søn, gav penge 20 daler.

1610-11: Jep Reff i Gandrup for hand schameligen for huer mands øjne i Lierup marked laa hos en almues quinde, och han haffede sin rette hustru - betalt 40 daler.

1614, den 14. maj betalt mester Claus Skarprigter i Aalborg for hand med suerdet rettede Jep Raff, som hans forseelse efter hans forpligt var dømt fra hans hals til Viborg Landsting, - givet ham derfor 7 daler 6 skilling. For graven at lade grave saa og skarprigterens svend fik ½ daler.”

Jep Ræv var altså en af de, som det gik helt galt for. For overfaldet i Nørresundby og for åbenlyst at bedrive hor slap Jep Ræv med bøder. Her er det i øvrigt interessant at mærke sig, at bøden for hor var dobbelt så stor som bøden for vold. Hvad Jep Ræv så i øvrigt har bedrevet, der kunne føre til så hård en straf som halshugning, vides ikke, men der har sikkert været tale om mord eller drab.

Skulle man udelukkende fæstne sin lid til de gamle tingbøger og lensregnskaber, så var knaberne en uhyre egenrådig gruppe, der brugte det meste af deres tid, energi og formue på at føre sager mod Gud og hver mand, overfalde folk, forbryde sig mod loven på alle tænkelige måder o.s.v. Men sådan har tilstandene, dagligdagen, naturligvis ikke været generelt. Blot er det sådan, at en god del af de skriftlige kilder, vi i dag er i besiddelse af, netop omhandler retssager og stridsspørgsmål. Det daglige liv har man ikke refereret

udførligt på samme måde, ligesom vi jo også i vore dage ofrer de usædvanlige begivenheder størst opmærksomhed, mest omtale. For historien er der lidt groft sagt ikke noget bedre end ballade, for ballade afføder sager, sager afføder dokumenter, og dokumenter er med til at give os et billede af fortidens liv.

Litteratur

Værnfeltdt, Kr.: Kjær Herreds knaber og deres frænder. Særtryk fra Himmerland og Kjær Herred, 1967.

Denne artikel er tidligere publiceret i Årsskrift 2004, udgivet 2005 af Museumsforeningen for Hals Kommune og Hals Museum.